

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนขนาดเล็ก อำเภอเมืองพัทลุง ได้กำหนดขอบเขตของการเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยและบทความทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. บริบทเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง
2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.1 ประวัติความเป็นมาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.3 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การบริหารงานในสถานศึกษา
 - 3.1 การบริหารงานวิชาการ
 - 3.2 การบริหารงานงบประมาณ
 - 3.3 การบริหารงานบุคคล
 - 3.4 การบริหารงานทั่วไป
4. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - 4.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม
 - 4.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 4.3 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม
 - 4.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 4.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม
 - 4.6 รูปแบบของการมีส่วนร่วม
 - 4.7 ปัญหาของการมีส่วนร่วม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. บริบทเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุงเป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่ตั้งสำนักงาน มีสถานที่ปฏิบัติงาน 2 แห่ง แห่งที่ 1 ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองพัทลุง อาคารสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง เลขที่ 14 หมู่ที่ 1 ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง แห่งที่ 2 ตั้งอยู่ในเขตอำเภอกวนขนุน อาคารสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง เลขที่ 211 หมู่ที่ 9 ตำบลโดนดด้วน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นสถานที่ตั้งอุทยานการศึกษาอุดมปัญญา มีบทบาทหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดพัทลุง ทั้ง 10 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ จำนวนทั้งสิ้น 280 โรงเรียน โดยจำแนกเป็นรายอำเภอ ดังนี้คือ อำเภอเมืองพัทลุง จำนวน 52 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 42 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 10 โรงเรียน อำเภอเขาชัยสน จำนวน 29 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 25 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 4 โรงเรียน อำเภอกวนขนุน จำนวน 53 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 44 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 9 โรงเรียน อำเภอปากพะยูน จำนวน 37 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 31 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 6 โรงเรียน อำเภอกงหรา จำนวน 18 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 11 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 7 โรงเรียน อำเภอตะโหมด จำนวน 14 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 8 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 6 โรงเรียน อำเภอศรีบรรพตจำนวน 13 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 10 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 3 โรงเรียน อำเภอป่าบอน จำนวน 19 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 12 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 7 โรงเรียน อำเภอป่าพะยอม จำนวน 19 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 13 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 6 โรงเรียน อำเภอบางแก้ว จำนวน 14 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 11 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไปจำนวน 3 โรงเรียน และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จำนวน 12 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 300 คน 9 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป 3 โรงเรียน รวมโรงเรียนขนาดเล็กนักเรียนไม่เกิน 300 คน จำนวน 215 โรงเรียน และขนาดใหญ่ นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป จำนวน 65 โรงเรียน จำนวนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขนาดเล็กนักเรียนไม่เกิน 300 คน จำนวน 1,935 คน โรงเรียนขนาดใหญ่มีนักเรียนตั้งแต่ 301 คน ขึ้นไป จำนวน 975 คน รวมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง จำนวน 2,910 คน

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 ประวัติความเป็นมาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการโรงเรียนหรือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการองค์หนึ่ง ที่เป็ความพยายามของกระทรวงศึกษาธิการ ที่จะทำให้เป็นนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ในการจัดการศึกษาและการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้เกิดขึ้น จะพบได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นคณะบุคคลที่มีความสำคัญ สามารถส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพที่ดีได้ (นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ 2543: ง) สอดคล้องกับ ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542: 39) ที่กล่าวไว้สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษา จัดเป็นคณะบุคคลที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์กรอย่างเป็นทางการที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถานศึกษาในการจัดการศึกษาของชุมชน ในอดีตการจัดการศึกษาของประเทศไทย ศูนย์กลางของการจัดการศึกษาจะอยู่ในชุมชนมีวัดและบ้านร่วมกันจัด โดยไม่มีกฎเกณฑ์ที่เป็นระเบียบปฏิบัติที่แบ่งฝ่ายรับผิดชอบ ระบุบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย แต่เป็นการร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งครั้งแรกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในอดีตใช้ชื่อว่ากรรมการศึกษา เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ขึ้นและประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2464 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรกของไทย ได้บังคับเด็กไทยต้องเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาจากอายุ 7 ปีเต็มหรือย่างเข้าปีที่ 8 จนถึงอายุ 14 ปีเต็ม (ภิญโญ สาร 2519 : 326) นับเป็นก้าวแรกที่รัฐมอบภาระให้แก่ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการทางการศึกษาสมัยนั้นเรียกการศึกษาระดับประถมว่า การศึกษาประชาบาล (ประไพ สุนทรมัจจะ 2536 : 7 – 8) ได้กล่าวถึงกรรมการโรงเรียนสรุปได้ว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ตั้งกรรมการโรงเรียนโดยคัดเลือกจากบุคคลที่เหมาะสม มีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 คือ

1. ในส่วนโรงเรียนประชาบาลที่ประชาชนจัดตั้ง ให้เป็นผู้ตรวจดูแลด้านงบประมาณบัญชีการเงิน ของโรงเรียนปีละครั้ง และสอดส่องดูแลว่าโรงเรียนได้จัดที่อยู่หรืออย่างไร

2. ในส่วนโรงเรียนประชาบาลที่นายอำเภอจัดตั้ง เป็นผู้ช่วยอำเภอหรือแบ่งเบาน้ำที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของนายอำเภอ เมื่อได้รับคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดให้ปฏิบัติ

ต่อมาได้ประกาศยกเลิก และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาอีกหลายฉบับ แต่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับคณะกรรมการโรงเรียนยังคงมีอยู่เช่นเดิม จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ. 2523 แทน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา

แห่งชาติ. 2526 : 345 – 348) และอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติ
 ประถมศึกษา พ.ศ. 2523 โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ในการประชุม
 ครั้งที่ 14 / 2524 เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2524 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนด
 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย การแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา
 พ.ศ. 2525 ขึ้นใช้ในการดำเนินงานเกี่ยวกับคณะกรรมการศึกษา โดยมีสาระสำคัญที่กำหนด
 แนวทางการสรรหาจำนวน คุณสมบัติ วาระ และการพ้นจากตำแหน่ง ตลอดจนได้กำหนดหน้าที่
 ของคณะกรรมการไว้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 :349)

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาไปสู่
 ความเป็นเลิศในปี 2550 การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งในการปฏิรูป ซึ่งอยู่
 ในการกำกับดูแลของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (สังข์ทอง ศรีเชรศ) ได้กำหนด
 นโยบาย การกำหนดการระดมสรรพกำลังทั้งภาครัฐ และเอกชน การประสานความร่วมมือ
 ทุกระดับ ตั้งแต่สถานศึกษา อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรม และกระทรวง (สมเดช สีแสง,
 2540 : 43) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ด้านการปฏิรูปโรงเรียนและ
 สถานศึกษา อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 และ
 โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในการประชุมครั้งที่ 3 / 2539 เมื่อ
 วันที่ 23 กันยายน 2539 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ จึงกำหนดระเบียบ
 กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ขึ้น ซึ่งประกาศใช้
 ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2539 (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 2539 :58) แต่ผลจาก
 การวิจัยพบว่า การดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย
 คณะกรรมการโรงเรียน พ.ศ. 2539 บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อสถานศึกษายังไม่สามารถ
 ดำเนินการได้เต็มที่ทั้งที่ระเบียบนี้ได้เอื้อต่อการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินงาน
 ในสถานศึกษามากพอสมควร

พ.ศ. 2542 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเน้น
 หลักการใช้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา
 ตลอดจนการพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งในมาตรา 40 กำหนดให้
 มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา
 ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ และมาตรา 40 วรรค 2 กำหนดจำนวนกรรมการ วาระการ
 ดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงให้ผู้บริหารสถานศึกษา
 เป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อมากระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2543 ที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนหลายฝ่าย ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการจัดการศึกษาของชุมชน และเป็นระเบียบคณะกรรมการโรงเรียนหรือสถานศึกษาฉบับแรก ที่กำหนดให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาของชุมชน โดยให้มีคณะกรรมการ 7-15 คนและจะต้องมีสัดส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นสตรี ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของคณะกรรมการทั้งหมดในวาระแรกเมื่อครบกำหนดสองปีให้จับฉลากออกกึ่งหนึ่ง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 ข :7) แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติให้จัดทำเป็นกฎกระทรวงในกฎกระทรวงดังกล่าวได้ กำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546. ซึ่งกำหนดให้สถานศึกษาขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่เกิน 300 คน มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ไม่เกิน 9 คน และสถานศึกษาขนาดใหญ่คือมีนักเรียนตั้งแต่ 300 คนขึ้นไป มีคณะกรรมการจำนวน 15 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิ 2) ผู้แทนผู้ปกครอง 3) ผู้แทนครู 4) ผู้แทนองค์กรชุมชน 5) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 6) ผู้แทนศิษย์เก่า 7) ผู้แทนองค์กรศาสนา อยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี และให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2546 : 2)

สรุปได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรที่สำคัญยิ่ง ตั้งขึ้นเพื่อเน้นให้การบริหารงานการศึกษาเป็นไปแบบมีส่วนร่วม เป็นการกระจายอำนาจแก่ชุมชน ให้ทุกคนตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา เป็นการระดมสรรพกำลังจากทุกภาคส่วน

2.2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 รวมทั้งอำนาจหน้าที่การบริหารงานบุคคลที่เกิดขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547) สรุปอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดังนี้

1. กำกับการดำเนินงานกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการกิจการด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา

3. มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและด้านบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา ตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการและด้านบุคลากรทางการศึกษา กำหนด

4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุปได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับการดำเนินงานกิจกรรมของสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษา ให้ข้อเสนอแนะการบริหารงานบุคคลและการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

2.3. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งกำหนดไว้ในคู่มือคณะกรรมการสถานศึกษา 2547 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 7)

2.3.1 การบริหารงานวิชาการ

1) ให้ความเห็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

2) ให้ข้อเสนอแนะ และส่งเสริมสนับสนุนในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3) รับทราบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การจัดระบบและการดำเนินการตามระบบ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2.3.2 การบริหารงานงบประมาณ

1) ให้ความเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา

2) ให้ความเห็นข้อเสนอแนะ ในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา หรือปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับเรื่องนี้ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

2.3.3 การบริหารงานบุคคล

ปฏิบัติตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3.4. การบริหารงานทั่วไป

1) ให้ความเห็น เสนอแนะและให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนา การศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น

2) รับทราบให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ การศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และรายงานสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เมื่อสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจน นโยบาย และแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

3) ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสานส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการระดม ทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครองดูแลบำรุงรักษาใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของ สถานศึกษา ตามที่กฎหมายระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4) ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศกำหนด

5) ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความเข้มแข็งใน ชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

6) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในกรณีที่ คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาไม่สอดคล้องหรือ ไม่ปฏิบัติตาม กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ หลักเกณฑ์ นโยบาย ให้คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน เสนอความเห็นดังกล่าวให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารับทราบ เพื่อพิจารณาสั่งการให้ สถานศึกษาปฏิบัติให้เป็นตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ฯลฯ ต่อไป

ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษาไว้ ดังที่ กรมสามัญศึกษา (2543) กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการได้กระจายอำนาจบริหาร และการบริหารงานทั่วไป ให้กับสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีอิสระมากขึ้น โดยให้อำนาจกับ คณะกรรมการสถานศึกษาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ David (David อ้างถึงใน กฤษฎเทพ อุปจันทร์ 2542 : 33) ที่กล่าวว่า การกำหนดบทบาทการบริหาร สถานศึกษา เป็นไปตามลักษณะความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่ง โดยมีผู้เกี่ยวข้องคือ คณะกรรมการบริหาร ศึกษานิเทศก์ ครูใหญ่ ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน มีอิสระและความ รับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรได้สูงขึ้น เพื่อแก้ปัญหาอุปสรรค สามารถจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่มี ประสิทธิภาพ ในทำนองเดียวกัน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2541 : 401) ให้ทัศนะว่า สถานศึกษา มีความอิสระในการบริหารจัดการมากขึ้น ภายใต้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน โดยมุ่งให้อำนาจแก่คณะกรรมการสถานศึกษาในสามเรื่องคือ งบประมาณ บุคลากร หลักสูตรหรือโปรแกรมการศึกษา ส่วนกฤษฎเทพ อุปจันทร์ (2542 : 33) เห็นว่า สถานศึกษาที่ยึดหลักการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง ที่มุ่งให้มีการตัดสินใจร่วมกันในระดับหน่วย ปฏิบัติ ระหว่างกลุ่มผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้แทนครู ด้านบุคลากรทางการศึกษาและ ผู้รับบริการทางการศึกษา ได้แก่ผู้ปกครองนักเรียนและผู้แทนองค์กรประเภทต่างๆในชุมชน มีอิสระ ในการตัดสินใจ รับผิดชอบต่อบทบาทภารกิจของสถานศึกษาที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทั้งในด้าน ด้านบุคคล งบประมาณ และวิชาการ ทำนองเดียวกับ มนตรี พรผล (2546 : 36) ที่กล่าวว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนร่วมในการบริหารงานและการจัดการงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และบริหารงานทั่วไป โดยร่วมเป็นคณะทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ภารกิจของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาสามารถแก้ไขปัญหา อุปสรรค และสามารถจัดกิจกรรม ทางการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ในบทบาท คณะกรรมการสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2543 : 19)

สรุปว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการของ สถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา การบริหาร งานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ซึ่งเป็นภารกิจสนับสนุนงาน วิชาการในสถานศึกษา

3. การบริหารงานในสถานศึกษา

งานในสถานศึกษาตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้ 4 ด้าน มีเป้าหมายหลักร่วมคือ ให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตาม จุดหมายของหลักสูตร โดยมีงานวิชาการเป็นงานหลัก ส่วนงานอื่นๆเป็นงานสนับสนุนส่งเสริมงาน วิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สาระสำคัญแต่ละงานสรุปได้ดังนี้

3.1 การบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการ บริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดย อิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการ มีส่วนร่วม จากผู้มีส่วนได้เสีย ทุกฝ่ายซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการ บริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมี คุณภาพและมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ : 2546)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ สถานศึกษาบริหารงานวิชาการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับ ความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น
2. เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเอง และ การประเมินจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

ขอขำย/ภารกิจการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาด้านวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริม และสนับสนุนงานด้านวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์หน่วยงานและสถาบันที่จัดการศึกษาอื่นๆ

สรุปงานด้านวิชาการเป็นการบริหารสถานศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดการเรียน การสอน การประเมินผล การผลิตสื่อ แหล่งเรียนรู้ การนิเทศภายใน และการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา

3.2 การบริหารงานงบประมาณ

การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้ง จัดหารายได้จาก การบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานงบประมาณมีความเป็นอิสระ คล่องตัว โปร่งใส
2. เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ
3. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

ขอบข่ายภารกิจการบริหารงานงบประมาณ ประกอบด้วย

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
6. การบริหารบัญชี
7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

สรุปได้ว่า การบริหารงานงบประมาณ เป็นการสนับสนุนเกี่ยวกับการเงิน พักและสินทรัพย์ รวมทั้งการตรวจสอบ ติดตาม รายงานผลการใช้เงิน

3.3 การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการบริหารงานบุคคล ให้เกิดความ คล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การดำเนินงานการบริหารงานบุคคล ถูกต้องรวดเร็ว เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล
2. เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถและมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์
3. เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐาน แห่งวิชาชีพ
4. เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติมีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอขำย/ภารกิจการบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. การออกจากราชการ

สรุปได้ว่า งานบริหารงานบุคคล เป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ในการมอบหมายภารกิจให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ปฏิบัติงาน สามารถจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

3.4 การบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กรให้บริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนา สถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่ มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจน การมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

2. เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

ขอขำยและภารกิจการบริหารงานทั่วไป

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา

5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร
หน่วยงาน และ สถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
16. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
17. การจัดระบบการควบคุมภายใน
18. งานบริการสาธารณะ
19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นงาน ที่เกี่ยวข้องกับงานธุรการ งานคณะกรรมการ
สถานศึกษา งานพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม งาน
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ งานบริการสาธารณะ และรวมทั้งงานอื่น ๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้
เพื่อสนับสนุนให้ภารกิจหลักของสถานศึกษาดำเนินงานไปด้วยดี รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

4. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
กับการจัดการศึกษาหรือบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ปฏิบัติ ประเด็นศึกษาที่
เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้แก่ แนวคิดการมีส่วนร่วม ความหมายของการ
มีส่วนร่วม ความสำคัญของการมีส่วนร่วม ทฤษฎีของการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม
รูปแบบของการมีส่วนร่วม และปัญหาของการมีส่วนร่วม ดังนี้

4.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม

สมยศ นาวิการ (2538 :190-273) กล่าวความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ว่า การบริหารงานโดยคณะบุคคลสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้ดีกว่าการตัดสินใจโดยบุคคลคนเดียว คณะกรรมการเป็นการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญจากส่วนต่าง ๆ ขององค์กรให้ร่วมแก้ปัญหา ผู้บริหารแข่งขันอำนาจหน้าที่ระหว่างกันทำให้ตัดสินใจล่าช้า แต่การบริหารโดยองค์คณะบุคคลเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหา มีการแบ่งอำนาจหน้าที่ของพวกเขากับผู้บังคับบัญชา และต้องให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญ องค์กรไม่ใช่แต่เพียงสัมผัสปัญหาหรือการแสดงความห่วงใยเท่านั้น

อภิศักดิ์ ไฟทาคำ (2539 : 79 – 80) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ต้องมีเงื่อนไขอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพมีส่วนร่วม (freedom to participate)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (ability to participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (willingness to participate)

นอกจากเงื่อนไข 3 ประการแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่น ๆ อีกดังนี้

1. ประชาชนต้องไม่เสียเงิน ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินค่าผลตอบแทนที่จะได้รับ
2. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารการรู้เรื่องกันและกันทั้ง 2 ฝ่าย
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วม
4. ประชาชนต้องไม่รู้สึกระทบกระเทือนตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมหากจะมีส่วนร่วม

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 :14) กล่าวไว้ว่า แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม เริ่มต้นจากการพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีส่วนร่วมคือการเข้าถึงหรือการผนึกกรมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ยินยอมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค

โอ้เคย์ (Oakley อ้างถึงใน นดา คำรหัสเลิศ 2542 :21) กล่าวแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับ 3 ลักษณะคือ เป็นการให้การช่วยเหลือ เป็นการให้อำนาจ และเป็นงานขององค์กร โดยได้กล่าวถึงความสำคัญของการให้อำนาจว่า เป็นความหมายของการมีส่วนร่วม การให้อำนาจเป็นการเพิ่มหรือลดความสามารถในการบริหาร การมีส่วนร่วมจึงมีความสัมพันธ์กับการให้อำนาจขององค์กร เป็นปัจจัยพื้นฐาน การให้อำนาจมักจะเป็นมาตรฐานสำคัญของการให้ความช่วยเหลือด้วย ดังนั้นการช่วยเหลือ การให้อำนาจและงานขององค์กรจึงมีความสัมพันธ์กันกับการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ อ้างถึงใน วรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ 2540 :9) กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการต่าง ๆ ของชุมชนนั้นได้เกิดขึ้นทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากประเพณีลงแขก ซึ่งมีการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก การมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัว กลุ่มละแวกบ้าน และในสังคม ชุมชน หมู่บ้าน ตลอดจนสังคมนั้นได้พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในครอบครัวและสังคมให้เจริญก้าวหน้า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดความสนใจและความห่วงกังวลบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อเหตุการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาการตัดสินใจร่วมกัน จะต้องรุนแรงมากพอที่ทำให้เกิดความริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

กมลชัย ศิริศรี (2546 : 12) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมจะเกี่ยวกับการช่วยเหลือ การให้อำนาจ งานขององค์กร ซึ่งเป็นการกระทำร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนากลุ่มไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมพอสรุปได้ว่า การที่กลุ่มบุคคลตกลงในการแสดงความคิดเห็นร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรือร่วมกันเปลี่ยนแปลงกลุ่มไปในทิศทางที่พึงปรารถนาจากการตัดสินใจร่วมกันและการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ การให้อำนาจ

4.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ อ้างถึงใน วัชรระ พนิตธรกุล 2541 :11) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การมีส่วนร่วมการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคมในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาความรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตนเอง”

ธีระวุฒิ คำรักษ์ (2541 : 20) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นรูปแบบหรือมีการทำกิจกรรมเป็นระบบกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจรับผิดชอบงานของกลุ่ม

ยาเดอร์ (Yadar อ้างถึงใน อินทิตรา มณีคุณ 2540 : 14) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้สรุปได้ว่า เป็นการร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจ และสมัครใจ ไม่ถูกบังคับ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้นต้องประกอบด้วย

1. การเข้าร่วมในการตัดสินใจ
2. การเข้าร่วมในการดำเนินการวางแผน
3. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผล
4. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์

อนงค์ ชำนิฐระการ (2542 : 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการที่ส่งเสริมชักนำ สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ระยะเวลา แรงงาน วัสดุ และอื่น ๆ ในกิจกรรมการพัฒนาที่จะมีผลกระทบมาถึงตัวไปสู่ความร่วมมือแห่งการดำรงชีวิตในสังคมเดียวกัน

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 138) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการบริหาร คือ วิธีบริหารที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่างๆ เช่น การให้มีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจทำงานเองภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้อย่างกว้างๆ

แฟรงก์ลิน ลิสค์ (Franklyn Lisk อ้างถึงใน ประภาพร ศรีสถิตย์ธรรม 2543 : 16) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชน ในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับ และทุกรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะกระบวนการวางแผน แนวคิดการมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวาง

ในการเลือกการบริหาร และการประเมินของแผนงานและโครงการต่าง ๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลในการตัดสินใจนโยบายเกี่ยวกับการจัดสรร (alllocation) และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร เพื่อการผลิต เพิ่มโอกาสด้านสังคมและเศรษฐกิจ

วันพร จันทรเวโรจน์ (2543: 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ส่งผลเป็นเหตุเร้าทำให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม และทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม คือ

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

มนตรี พรผล (2546 : 20) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการที่ผู้นำอนุญาตให้ผู้ตามหรือผู้ได้บังคับบัญชา เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจสั่งการบริหารองค์การ เพื่อร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพทั้งยังก่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกับกลุ่ม

กมลชัย คีรีศรี (2546 : 14) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การปฏิบัติกิจการใด ๆ ที่ชุมชน ประชาชนบุคคลในกลุ่มหรืองาน ร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมกำลังกาย ร่วมกำลังความคิด ในการประกอบกิจการนั้นให้บรรลุความสำเร็จสูงสุด

วิทยา วิริยพงศ์ (2548 : 1) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (participation) หมายถึงรูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกันของสมาชิกในองค์การในการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อการตัดสินใจ และการควบคุมกำกับดูแลการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงาน

จากที่กล่าวมาสรุปว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้สมาชิกในองค์การหรือหน่วยงานเดียวกัน มีส่วนในการดำเนินงานใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ พิจารณาตัดสินใจ ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ เพื่อให้งานมีคุณภาพมากที่สุด

4.3 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

สกนธ์ สายบุญลี (2537 :56) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนซึ่งมีความสำคัญต่อพัฒนาการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. ร่วมรับรู้ในการรับข่าวสาร เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง ที่จะรับรู้ข่าวสาร ความเป็นไปของบ้านเมือง ความรู้หรือด้านวิชาการต่าง ๆ ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพทางวัฒนธรรมและเป็นการตกทอดทางสติปัญญาของมนุษย์

2. ร่วมคิดจากการได้รับรู้ นำมาสู่การคิดพิจารณา มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่มีคุณภาพ

3. ร่วมตัดสินใจ มีโอกาสที่จะตัดสินใจหรือไม่รับกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง อันถือว่าหากมนุษย์มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันแล้ว ผลย่อมเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับ ความต้องการ สอดคล้องกับปัญหาที่มีความรู้สึกรังเกียจเป็นเจ้าของต้องดูแลและรักษา

4. ร่วมวางแผนและดำเนินการ ย่อมมีพลังอย่างมหาศาลในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับความสำเร็จ อย่างรวดเร็ว

5. ร่วมประเมินค่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการแล้วหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไป

6. ร่วมรับผิดชอบ การคงอยู่ของกิจกรรมนั้นไม่มีใครปฏิเสธว่าเป็นผลมาจาก การรับผิดชอบ และปฏิบัติดูแลรักษาด้วยกัน สำหรับสิ่งที่เกิดผลเสียหายหากมีการรับ “ผิด” เราจะพบกับสิ่งที่ “ชอบ” พลวัตของกิจกรรมก็จะต่อเนื่องต่อไปเช่นกัน

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2540 : 94) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนที่เราเคารพ ให้การยอมรับและยกย่องโดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงชีวิตของเขา

2. การพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก เราจำเป็นต้องให้คนในหมู่มากเหล่านี้ ได้มีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก

3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาส และยากจน ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนที่ได้เปรียบ มีโอกาสมากขึ้น จำเป็นต้องปรับปรุงกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น

4. ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้พบว่า มีโครงการจำนวนมากไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยวิธีการมีส่วนร่วม ในรูปแบบการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรประชาชน ในขณะเดียวกันมีตัวอย่างโครงการที่ล้มเหลวจำนวนมากเนื่องมาจากการไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

5. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นเรื่องของการปฏิบัติ การเป็นกลุ่ม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขาและในขณะเดียวกันก็ใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้นเพราะประชาชนย่อมรู้ว่าตนกำลังมีปัญหอะไร แก้ปัญหาอย่างไร

กมลชัย กิริศรี (2546 : 15 – 16) กล่าวว่าความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ว่า ในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ถ้าให้ประชาชนหรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติเป็นกลุ่ม จะสนองตอบ หรือสอดคล้องกับความต้องการแท้จริงเพราะผู้ปฏิบัติจะรู้ปัญหา ความต้องการ ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติที่มีคุณภาพการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปความสำคัญของการมีส่วนร่วมได้ว่า การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมดังกล่าว มีส่วนร่วมในการดำเนินการตัดสินใจในการดำเนินงาน เพราะทุกคนรู้ถึงปัญหา รู้ถึงจุดหมายของงาน จึงสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องทำให้งานที่ออกมา มีคุณภาพเป็นที่พึงพอใจของทุกคน

4.4 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ติน ปรัชญพทุทธิ (2531 : 642) ได้แบ่งทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (representative) และทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy)

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วม ในการเลือกตั้งและ/หรือถอดถอนผู้แทน เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงาน ที่ซึ่งทฤษฎีนี้ เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น จะเปิดโอกาสให้ผู้ตามได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของทฤษฎีนี้ การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเท่านั้นยังรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้นยังมองว่า การมีการมีส่วนร่วม เป็นการให้การศึกษและพัฒนา การกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบไม่ยอมให้มีส่วนร่วม นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

จากทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมดังกล่าว สรุปได้ว่าการได้รับการสนับสนุน และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม มีตัวแทนของบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วม มีอิทธิพลต่อความร่วมมือ และความสำเร็จ

4.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527:183) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ดังนี้

1. ความศรัทธา ที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์

2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติ มีตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้งที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มใจเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่นผู้ใหญ่ผู้น้อยต้องช่วยแรง

3. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบังคับให้มีส่วนร่วม ในการกระทำต่างๆเช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส เป็นต้น

กู๊ดอินาฟ (Goodenough อ้างถึงใน เพ็ญศรี ชื่นประดิษฐ์ 2537:16) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมนั้น ประการหนึ่งก็คือการที่รับรู้ถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับในการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากได้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกัน หรือจากการที่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆด้วย

พิสิฐ พิษณานนท์ (อ้างถึงใน กมลาศน์ ศรีประสิทธิ์ 2549 : 24)ที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์แต่ละคน หากมีความรู้ความสามารถความฉลาดเจตคติหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวแตกต่างกัน จะทำให้มนุษย์มีความคิดและการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันออกไป

รีดเดอร์ (Reader อ้างถึงใน สุภาพ ขอบทำดี 2536:71 ได้อธิบายปัจจัยการกระทำของบุคคล เกิดจากความเชื่อ ดังนั้นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อหรือไม่เชื่อแบ่งเป็น 3 ปัจจัย

1. ปัจจัยดึง (pull factor)

1.1 เป้าประสงค์ (goals) คือในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ผู้กระทำจะกำหนดเป้าหมายหรือจุดหมายไว้ก่อนล่วงหน้า แล้วจะทำทุกอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

1.2 ความเชื่อ (belief orientation) ความเชื่อเป็นผลจากการรับรู้ บุคคลจะเลือกรูปแบบ พฤติกรรมจึงอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ

1.3 ค่านิยม (value standards) เป็นสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและการกระทำบุคคลจะเลือกกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับค่านิยมที่ตนยึดมั่น

1.4 นิสัยและขนบธรรมเนียม (habits and customs)คือแบบอย่างพฤติกรรมที่สืบทอดต่อกันมาถ้าละเมิดสังคมนจะไม่ชอบด้วยดังนั้นเป็นการกระทำของทุกบุคคลส่วนหนึ่งจึงสืบเนื่องจากอดีต

2. ปัจจัยผลักดัน(pull factors) ได้แก่

2.1 ความคาดหวัง(expectation)ในการเลือกพฤติกรรมส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความคาดหวังและบุคคลรอบข้างด้วย

2.2 ข้อผูกพัน(commitment)การกระทำบางครั้งเกิดการจากที่เชื่อว่าเขาถูกผูกมัด หรือข้อผูกพันที่ต้องกระทำ

2.3 การบังคับ (force) บางครั้งบุคคลเกิดความไม่แน่ใจว่าจะกระทำพฤติกรรมนั้นดีหรือไม่ แต่เมื่อมีการบังคับก็ตัดสินใจกระทำได้เร็วขึ้น

3. ปัจจัยเรื่องความสามารถ(able factors) ได้แก่

3.1 โอกาส (opportunity) เป็นความคิดของผู้กระทำที่เชื่อว่าสถานการณ์ที่เป็นอยู่ขณะนั้นช่วยให้มีโอกาสที่จะกระทำ

3.2 ความสามารถ (ability) คือการที่บุคคลเชื่อว่า ความสามารถของตนเองจะกระทำในเรื่องนั้นๆได้สำเร็จ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการ ที่บุคคลกระทำพฤติกรรมใดๆบุคคลนั้นจะพิจารณาความสามารถของตนก่อนทุกครั้ง

3.3 การสนับสนุน (support) คือสิ่งที่ผู้กระทำรู้หรือเชื่อว่าได้รับสิ่งนั้นๆจากการแสดงพฤติกรรมออกมา

เฮาส์และมิทเชล (House and Mitchell อ้างถึงใน ทศนา แสงศักดิ์ 2539: 13-14)ทฤษฎีวิถีทาง - เป้าหมาย(Path-Goal Theory) มุ่งเน้นพฤติกรรมผู้นำ เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงวิธีการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้ใต้บังคับบัญชา เกี่ยวกับเป้าหมายของงาน เป้าหมายของบุคคลและ วิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย ผู้นำจะมีประสิทธิภาพ ถ้าหากสามารถยกระดับการยอมรับ ความพอใจและแรงจูงใจของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 แบบ คือ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม(Participative Leadership) ผู้นำลักษณะที่จะปรึกษาร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชา และนำความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ใต้บังคับบัญชาไปใช้ในการตัดสินใจ

เฮอริเบอริ (Herzberg อ้างถึงใน อินทิรา มณีคุณ 2540. 20-21)ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอริเบอริ (Herzberg's two Factor) เป็นทฤษฎีจูงใจที่สำคัญ 2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจให้บุคคลคือ

1. ปัจจัยจูงใจ (Motivation Factor) หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวกับการทำงานโดยตรงและเป็นตัวการที่สร้างความพึงพอใจให้บุคคลในองค์กรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่

1.1 ความสำเร็จในการทำงาน(Achievement) คือการที่บุคคลสามารถทำงานได้เสร็จสิ้นและสำเร็จ สามารถแก้ปัญหาและพอใจในผลงานสำเร็จ

1.2 การได้รับความยอมรับนับถือ (Recognition) คือ การได้รับความยอมรับนับถือ

จากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและผู้อื่น การยอมรับนี้จะอยู่ในรูปของการยกย่องชมเชย การให้กำลังใจ หรือการแสดงออกอื่นใดที่แสดงให้เห็นว่า การยอมรับความสามารถเมื่องานสำเร็จ

1.3 ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ(The work itself) เป็นงานที่น่าสนใจต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรืองานที่ทำตั้งแต่ต้นจนจบเพียงคนเดียว

1.4 ความรับผิดชอบ (Responsibility) เป็นความพึงพอใจเมื่อได้รับมอบงานใหม่ ๆ

1.5 ความก้าวหน้า (Advancement) การได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นของบุคคลในองค์กรมีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือได้รับการอบรม

2. ปัจจัยค้ำจุน (Maintenance factors) ได้แก่

2.1 โอกาส (opportunity) เป็นความคิดของผู้กระทำที่เชื่อต่อสถานการณ์ข้อกำหนดและทางเลือกที่มีอยู่ โอกาสที่จะมีอิทธิพลในการตัดสินใจและการทำ

2.2 ความสามารถ (ability) คือการที่บุคคลเชื่อเกี่ยวกับพลังจิตความสามารถของเขาที่จะกระทำในเรื่องนั้น ๆ ได้สำเร็จ ซึ่งบุคคลนั้นจะพิจารณาความสามารถของตนก่อนเสมอ

2.3 การสนับสนุน (support) คือการช่วยเหลือหรือการค้ำค้ำ ซึ่งผู้กระทำเชื่อว่าเขากำลังได้หรือแสดงว่า จะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ ซึ่งตนเองเป็นผู้เลือกค้ำค้ำนั้นปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุนมีความสอดคล้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมทำให้งานบรรลุเป้าหมายและประกันผลสำเร็จ อย่างมีคุณภาพเป็นการสร้างความรับผิดชอบ ให้เกิดกับตนเองและเพื่อนร่วมงาน เกิดความพอใจในการทำงานและงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมนั้นประกอบด้วยความศรัทธาที่มีต่อสิ่งนั้นๆ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคล อำนาจในการบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทั้งนี้สิ่งสำคัญ อีกประการหนึ่งคือการรับรู้ในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วม

4.6 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

อัลฮ็อฟ) Uphoff อ้างถึงใน ไชยชนะ สิทธิวรชัย 2535 : 15) ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

คันทันตร ตันเสถียร (2537 : 14) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการร่วมคิดริเริ่ม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

แมคคา (Macda อ้างถึงในไชยชนะ สิทธิวรชัย 2535 :16) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน(Active) หมายถึง การมีส่วนร่วมโดยการริเริ่ม ติดตาม กระบวนการ กำหนดความต้องการและแผนเข้าร่วมในกิจกรรม การดำเนินการกระทำกิจกรรม ในกิจกรรมด้วย

2. การมีส่วนร่วมอย่างไม่แข็งขัน (Passive) หมายถึง การมีส่วนร่วมโดยการริเริ่ม ในการพัฒนา โดยการไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดแบบและนโยบาย โดยไม่สนใจ ในผลงาน

3. การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา (Inert) หมายถึง การที่เข้าร่วมโดยการจำยอมหรือ บังคับ การมีส่วนร่วมแบบนี้แปรเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

เสาวคนธ์ สุดสวาท (2539 : 10 – 11) จำแนกมิติของการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนตามขั้นตอนที่ต่างกันการมีส่วนร่วมของชุมชนตามภาระงานที่ต่างกันเป็นมิติเกี่ยวกับอัตราหรือระดับการมีส่วนร่วมที่ต่างกัน

จากแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังกล่าว สามารถพอสรุป ขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยการเสนอความคิด
2. การมีส่วนร่วมโดยการทำโครงการ
3. การมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติตามโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

โคเฮินและ อัลฮ็อฟ (Cohen and Unhoff อ้างถึงในประภาพร ศรีสถิตย์ธรรม (2543: 24) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่อการอธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบการของการ มีส่วนร่วมโดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision – making) ประกอบด้วย
 - 1.1 การริเริ่มตัดสินใจ
 - 1.2 การดำเนินการตัดสินใจ

- 1.3 ตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วย
 - 2.1 การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร
 - 2.2 การเข้าร่วมในการบริหาร
 - 2.3 การประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) ประกอบด้วย
 - 3.1 ประโยชน์สูงสุดทางวัตถุ
 - 3.2 ประโยชน์สูงสุดทางสังคม
 - 3.3 ประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการควบคุมและตรวจผลการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

จากแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมข้างต้น จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่แล้วจะมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันมากนัก จะแตกต่างกันบ้างในส่วนของรายละเอียดที่แยกย่อยลงไป อาจสรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ 4 ด้านดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

4.7 ปัญหาของการมีส่วนร่วม

การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมมีอุปสรรคและปัญหาซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ โดยเฉพาะการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล แต่ปัญหาของการมีส่วนร่วมในการทำงานขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งได้มีผู้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

อนงค์ พัฒนจักร (2535 : 49-50)จำแนกอุปสรรคและปัญหาของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. อุปสรรคที่เกิดจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นแหล่งรวมศูนย์อำนาจ ไม่ว่าจะเป็นด้านนโยบาย กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการวางแผน และการดำเนินงาน ซึ่งมีทัศนคติค่านิยมและทักษะของเจ้าหน้าที่รัฐที่เผชิญต่อการกระทำ และติดต่อสื่อสารในคนกลุ่มเดียวกัน การใช้ภาษาที่คิดว่าประชาชนต้องเข้าใจการดำเนินงาน การประเมินผลโครงการขององค์การรัฐยังมีฐานความคิดว่า

โครงการนั้นประสบความสำเร็จโดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาประชาชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมส่วนการปรับเปลี่ยนโยกย้ายและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐส่งผลกระทบ อย่างรุนแรงต่อประชาชนโดยตรง

2. อุปสรรคที่เกิดจากชุมชน เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาประชาชนยังขาดความพร้อม และมีข้อบกพร่องในหลายประการเช่น องค์กรท้องถิ่นที่เหมาะสม ขาดบุคคลที่ทำงานเพื่อประชาชนอย่างเต็มที่ ขาดทักษะการทำงาน ขาดการติดต่อสื่อสารที่ดีทำให้ประชาชนไม่ได้รับความรู้ที่เพียงพอ ก่อให้เกิดปัญหาการสื่อความหมาย การทำความเข้าใจ การขอความคิดเห็น ความคิดริเริ่มใหม่ ๆ นอกจากนี้ ความแตกต่างในกลุ่มชนและผลทางเศรษฐกิจในชุมชน ก่อให้เกิดการแตกแยกทางด้านความคิด ที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาค่อนข้างมาก

3. อุปสรรคที่เกิดจากสังคม จะเกิดขึ้นในระดับความสัมพันธ์ของสังคม ซึ่งพิจารณาได้ใน 3 ด้าน คือ ด้านกฎหมาย ด้านการเมือง และด้านระบบราชการ ซึ่งผลจากอุปสรรคทั้ง 3 ด้าน จะส่งผลให้ประชาชนไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการมีส่วนร่วมของทางราชการแต่อย่างใด

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : บทคัดย่อ) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนว่าเกิดจากปัจจัย 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการเมือง การปกครอง

2. กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ความเอื้อมศรัทธา ความไม่ผูกพันกับชุมชน การไม่มีเวลาว่าง ขาดความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน และความขัดสนส่วนบุคคล

3. กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย

3.1 ปัจจัยเกี่ยวกับด้านบุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร และครูขาดความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ด้านบุคลากรฝ่ายบริหารไม่ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีส่วนร่วม ผู้บริหารไม่อยู่บริหารโรงเรียน จำนวนคนที่ช่วยเหลือโรงเรียนไม่ได้ ทำงานโดยไม่ปรึกษาหารือ ไม่เร่งแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน ครูมีทัศนคติไม่ดีต่อชุมชน ประพฤติตัวไม่เหมาะสม และกีดกันการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3.2 วิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ ความเอาใจใส่ต่อนักเรียนน้อยลง โรงเรียนทำให้ประชาชนเดือนร้อน แต่งตั้งผู้ที่มาทำงานกับชุมชนไม่เหมาะสม ไม่ตอบแทนชุมชน ไม่กำหนดบทบาทที่เหมาะสมให้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วม

3.3 ผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ ความโดดเด่นด้านวิชาการของโรงเรียนลดลง และไม่มีผลงานที่ประสบความสำเร็จเสนอให้ชุมชนชื่นชม

3.4 ปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ ข่าวดงลอบของโรงเรียนความสัมพันธ์กับวัดไม่ดี การขาด

บุคลากรที่เชื่อมโยงกับชุมชนและภาคที่มงานที่ดี

อุทัยวรรณ มรรคประเสริฐ (2543 : 92 – 93) ได้กล่าวถึง ปัญหาในการปฏิบัติงานของ คณะกรรมการโรงเรียน จากผลการวิจัยการปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการกำหนดนโยบายแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน กรรมการโรงเรียนไม่มี เวลาทำงานให้โรงเรียน
2. ด้านความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนกรรมการไม่มีเวลาทำงานให้ โรงเรียน
3. ด้านการให้คำปรึกษาเสนอแนะแนวทาง มีส่วนร่วมในการบริหารและให้การสนับสนุน การเงินวัสดุครุภัณฑ์และอุปกรณ์ต่าง ๆ กรรมการบางคนขาดความกล้าที่เสนอความคิด
4. การให้การสนับสนุนด้านวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรม เสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งในและนอกโรงเรียน กรรมการโรงเรียนขาดการมี ส่วนร่วมในการแสดงหาภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ด้านการรับทราบความก้าวหน้าของโรงเรียน กรรมการมีการประชุมน้อยครั้ง ทำให้ ไม่มีเวลาในการปรึกษาหารือ
6. ด้านการประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนา โรงเรียน กรรมการยังขาดการประสานงานที่ดี

ปราโมทย์ กิ่งแก้ว (2544 : 97) กล่าวถึงปัญหาในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ สถานศึกษา จังหวัดภูเก็ต สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรที่อยู่ในรูป คณะบุคคล ไม่มีอำนาจการบังคับบัญชา หรือสั่งการให้คณะกรรมการหรือสถานศึกษาปฏิบัติภารกิจ ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้โดยง่าย ถึงจะมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 รองรับก็ตาม นอกจากนั้นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือคนที่ ผู้บริหารสถานศึกษายังไม่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการศึกษาของสถานศึกษา

กมลชัย คีรีศรี (2546 : 29) กล่าวว่า ปัญหาในการปฏิบัติงานส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัย เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สภาพของชุมชนและ ตัวบุคคลในชุมชน และสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ได้แก่ตัวบุคคล และการปฏิบัติงานของ โรงเรียนสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 21 – 22) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการมี ส่วนร่วม ในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขาดความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่

2. บุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการได้รับการร้องขอจากสถานศึกษามากกว่าการคัดสรรอย่างแท้จริง ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่
3. ขาดทักษะและประสบการณ์ในวิธีการทำงานร่วมกัน
4. สถานศึกษาส่วนหนึ่งคิดว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นเพียงผู้สนับสนุนมากกว่าเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น
5. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คิดว่ามีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาหรือปฏิบัติตามที่สถานศึกษาร้องขอ
6. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีภาระงานมาก การประชุมขาดความต่อเนื่อง และพร้อมเพรียง
7. ระบบข้อมูลขาดคุณภาพ ทำให้การตัดสินใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่บนพื้นฐานบางส่วนยังขาดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ที่จะต้องมีการกำกับส่งเสริมและสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด

จากการศึกษาจะพบว่า ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือบริหารจัดการนั้น มีสาเหตุมาจาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน คือ ตัวองค์กร ด้านบุคลากร วัฒนธรรมในการปฏิบัติงานของคนในองค์กร ปัจจัยภายนอก คือ สภาพเศรษฐกิจ การเมือง สภาพชุมชน สังคม ความรู้ความเข้าใจในบทบาทการมีส่วนร่วม

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการ จัดการศึกษา 4 ด้าน มีดังต่อไปนี้

สมิท (วุฒิ สุวรรณรังสี, 2541: 39; อ้างอิงจาก Smith, 1971: 2377-A) ได้วิจัยเกี่ยวกับบทบาทของตัวแทนประชาชนในการวางแผนและพัฒนาการศึกษา ในรัฐมิชิแกน ประเทศอเมริกา ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า

1. คณะกรรมการศึกษา ผู้บริหาร โรงเรียน และประชาชน มีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จ
2. คณะกรรมการศึกษา และประชาชน ไม่เห็นด้วยที่โรงเรียนดำเนินการโดยไม่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการศึกษามีส่วนรับรู้

3. คณะกรรมการศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่าโรงเรียนเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิม หากเปิดโอกาสให้คณะกรรมการศึกษา ได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2543:110) ได้ดำเนินการวิจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานของคณะกรรมการ โรงเรียนผลวิจัยพบว่าความสำเร็จของการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียนเกิดจากเงื่อนไขหลายประการ รวมถึงเงื่อนไขที่เกี่ยวกับ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู ในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เงื่อนไขทางด้านชุมชน ได้แก่ โลภทัศน์ของชุมชนที่เกี่ยวกับการศึกษา การมีผู้นำชุมชนที่เห็นคุณค่าของการศึกษา ความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน เงื่อนไขที่เกี่ยวกับศิษย์เก่าของโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 109) ได้ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนผลการวิจัยพบว่าคณะกรรมการโรงเรียนมีความมุ่งหวังในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นรูปธรรมแก่โรงเรียนในด้านต่างๆดังนี้

1. มีอาคารเรียนที่ทันสมัย มั่นคงทรูหนา สามารถจัดห้องเรียน ห้องพิเศษ และห้องปฏิบัติการต่างๆ ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ
2. มีสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย และหลากหลายอย่างเพียงพอ
3. จัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง
4. จัดบริเวณโรงเรียนให้ร่มรื่น เป็นระเบียบ สะอาดและปลอดภัย
5. มีสนามกีฬาที่ได้มาตรฐาน
6. มีโรงยิมเนเซียม สำหรับฝึกและแข่งขันกีฬาในร่ม
7. มีน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดตลอดปี
8. มีสนามเด็กเล่น
9. มีถนนคอนกรีตภายในโรงเรียนที่มั่นคง เป็นระเบียบ สะดวกในการใช้
10. มีที่นั่งพักผ่อน หรือทำกิจกรรมอิสระ
11. มีเรือนพยาบาลพร้อมครุภัณฑ์ เวชภัณฑ์อย่างดี
12. ส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
13. มีที่จอดรถยนต์เป็นสัดส่วน ให้มีระเบียบ
14. มีไม้ดอก ไม้ประดับและจัดสวนหย่อมสวยงาม
15. มีสระว่ายน้ำมาตรฐานสำหรับนักเรียน
16. มีป้ายจราจรในโรงเรียน
17. มีรั้วล้อมรอบโรงเรียน

จินตนา กิตติสยาม (2543) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในศูนย์การเรียนชุมชน ตามทัศนะของประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และครูศูนย์การเรียนชุมชน จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยสรุปว่า

- 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในศูนย์การเรียนชุมชน ของประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และครูศูนย์การเรียนชุมชน จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในระดับมาก
- 2) ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในศูนย์การเรียนชุมชนของประธานสภา องค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และครูศูนย์การเรียนชุมชน จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในระดับมาก
- 3) ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และครูศูนย์การเรียนชุมชน มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในศูนย์การเรียนชุมชน ไม่แตกต่างกัน
- 4) ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และครูศูนย์การเรียนชุมชน มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในศูนย์การเรียนชุมชน แตกต่างกัน

ชาติชาย พานิชชอบ (2544 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง แนวโน้มบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในอนาคตผลการวิจัยพบว่าคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานมีบทบาทด้านการกำกับกิจการของสถานศึกษาและด้านส่งเสริมสนับสนุนงาน ในสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน

สุขสวรรค์ พรหมมินทร์ , (2544 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ศึกษาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพได้มาตรฐาน และมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนอยู่ในระดับมากคณะกรรมการพิเศษจะปฏิบัติงานมากกว่าพิเศษหญิง

ทรงสิทธิ์ ยืนชีวิต (2544 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษามี 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านคุณลักษณะของกรรมการโรงเรียนและความสัมพันธ์ที่มีต่อโรงเรียน 2) ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน 3) ด้านพฤติกรรมของครู 4) ด้านการปฏิบัติต่อกรรมการโรงเรียน และ 5) ด้านผลงานของโรงเรียน ส่วนระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนนั้นมีส่วนร่วมในระดับ “มาก” ทุกด้าน เรียง 3 อันดับแรกได้ดังนี้ 1) รับผิดชอบต่อความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนงานของโรงเรียน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน 3) ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน

สมศักดิ์ จีเพ็ชร (2544 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1 ผลการวิจัยสรุปว่า ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการโดยภาพรวมมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะความต้องการรักษาผลประโยชน์ของนักเรียนและผู้ปกครอง ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน โดยภาพรวมพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ความมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร รองลงมาคือความซื่อสัตย์สุจริตของผู้บริหาร การมีมนุษยสัมพันธ์ ลักษณะการเป็นผู้นำของผู้บริหาร และความสามัคคีของครู ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน โดยภาพรวมพบว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความเชื่อประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน

สุพล พุดมี (2544) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร ผลวิจัย พบว่า 1) ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา มีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร อยู่ในระดับมาก 2) ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษาที่มี เพศ อายุ ความสัมพันธ์กับผู้อำนวยการ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร ไม่แตกต่างกัน 3) ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาที่มีวุฒิการศึกษา มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นเรศ หิ่่นนุกูล (2544 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยสรุปว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมา ที่มีสภาพต่างกัน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ไม่แตกต่างกัน แต่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานมากกว่าสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดเล็ก

วิเชียร ค่วนชะเอม (2544 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกงาน เมื่อแยกพิจารณาตามตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และขนาดโรงเรียน ปรากฏดังนี้ จำแนกตามเพศ ปรากฏว่า เพศชายมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางทุกงาน เพศหญิงมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากในงานด้านบุคลากร ระดับปานกลางในงานด้านวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานธุรการ – การเงิน งานอาคารสถานที่และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามอายุ ปรากฏว่า ที่มีอายุ 20 – 35 ปีและอายุ 51 ปีขึ้นไป มีความต้องการมีส่วนร่วมในการ

จัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางทุกงาน 35 –50 ปี มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อยู่ในระดับมากในงานด้านบุคลากรและงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระดับปานกลาง ในงานด้านวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานธุรการ – การเงินและงานอาคารสถานที่จำแนกตาม ระดับการศึกษา ปรากฏว่า ระดับประถมศึกษาและระดับอนุปริญาที่มีความต้องการมีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางทุกงาน ระดับมัธยมศึกษาและระดับปริญญาตรี มีความต้องการ มีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก ในงานด้านบุคลากรและงานอาคารสถานที่ ระดับ ปานกลางในงานด้านวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานธุรการ – การเงิน และงานความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับ มาก ในงานด้านบุคลากร ระดับปานกลางในงานด้านวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานธุรการการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ศาสตราจารย์ ชินโน (2545: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตนิเทศที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วน ร่วมมาก ด้านเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงาน กับ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนร่วม ใน การพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

ศุภมาส การะเกตุ (2545 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประจำโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลกพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมด้านการสนับสนุนการศึกษาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้าน บริหารและการจัดการด้านวิชาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกตามประเภท ของคณะกรรมการ พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้แทนครู มีระดับการมีส่วนร่วม ในการ จัดการศึกษาสูงสุดทั้งในภาพรวมและรายด้าน ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้แทน ผู้ปกครอง มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อยที่สุด ทั้งในโดยรวมและรายด้าน

บุญศรี แสงศรี (2545 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานด้านวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัด สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการที่มี วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านวิชาการ ไม่แตกต่างกัน แต่คณะกรรมการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมต่างกัน

สุภกิจ โสทัต (2546 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารและการจัดการสถานศึกษาภายใต้การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่การบริหารและการจัดการสถานศึกษา ภายใต้การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในระดับมากมี 3 ด้าน คือ ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ด้านการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการตามระเบียบ และด้านการปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา ส่วนด้านอื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานสถานศึกษาตามโครงสร้างการแบ่งงานในทุกๆด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะมากในด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน รองลงมาคือการบริหารงานบุคคลและการบริหารงานวิชาการ

สาระสำคัญจากการศึกษาเอกสารนี้ชี้ชัดว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามาตั้งแต่เริ่มใช้ พ.ร.บ. ประถมศึกษา โดยเดิมใช้ชื่อว่า กรรมการโรงเรียน ต่อมาเปลี่ยนเป็น กรรมการศึกษา และหลังสุดเปลี่ยนเป็น กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นับเป็นองค์กรสำคัญที่ตั้งขึ้นเพื่อกระจายอำนาจการจัดการศึกษาแก่ชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ตัวแทนบุคคลในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไข เปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาโดยมีเป้าหมายเพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ การมีส่วนร่วมของบุคคลดังกล่าวจะมีปัจจัยเกี่ยวข้องกับ ความศรัทธาความเกรงใจต่อบุคคล อำนาจในการบังคับและผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม ส่วนปัญหาของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นก็มักเกิดจากตัวองค์กร บุคลากรภายในองค์กร และสภาพภายนอกองค์กร

จากการศึกษางานวิจัยก็พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุคคลที่มีสถานภาพหรือบริบทต่างกันมีทั้งที่มีส่วนร่วมแตกต่างกัน และไม่แตกต่างกัน ระดับของการมีส่วนร่วมก็ไม่เท่ากัน นอกจากนั้นยังพบว่า ปัจจัยของการมีส่วนร่วมเกิดจากคุณลักษณะและความสัมพันธ์ที่มีต่อโรงเรียน คุณลักษณะของผู้บริหารและครู ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีผลต่อความสำเร็จในการมีส่วนร่วมอีกด้วยผลการวิจัยที่มีความขัดแย้งกันดังได้กล่าวมาแล้ว เป็นแรงกระตุ้นสำคัญ ที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มากยิ่งขึ้น โดยหวังจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศึกษาเรียนรู้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนแนวคิด และวางแนวทางในการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ให้ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น